

Korte mededelingen

In memoriam Gerard Helmers (1920-2016)

Op 4 augustus 2016 is in zijn woonplaats Purmerend Gerard Helmers (figuur 1), beter bekend onder zijn familie en vrienden als Ger, op 96-jarige leeftijd overleden.

Ger werd op 20 april 1920 geboren in Amsterdam. Na zijn MULO-opleiding wou Ger graag verder leren, liefst in de biologie, maar de Tweede Wereldoorlog verhinderde dat. Om na de oorlog tóch snel 'even' een baan te hebben, kwam hij bij de Amsterdamse Bank in dienst. Hoewel het niet zijn bedoeling was, is hij er toch altijd blijven werken, tot acht jaar na zijn pensioen zelfs nog als zelfstandig adviseur. Hij werkte als leidinggevende op de afdeling effectenbeheer.

Zijn interesse lag evenwel in de biologie. Al vroeg had hij thuis een collectie insecten, wat niet altijd gewaardeerd werd door zijn ouders. Hij combineerde zijn hobby later goed met zijn werk. Hij vergaarde kennis over allerlei onderwerpen die met natuur te maken hadden. Soms kon hij het zelfs op zijn werk ('de bank') niet laten enige biologische kwinkslagen te maken. Ger: 'Toen er eens een schone jonge dame in de lift stond en ik de ogen van een mannelijke hogere functionaris van de bank naar haar benen zag afdwalen, zei ik tegen hem: 'Ja mijnheer, de benen zijn de honingmerken van een vrouw', waarop de man mij bij het verlaten van de lift geschokt na bleef staren, hahaha!' Ger had dan ook een geweldig gevoel voor humor.

Gers interesse lag vooral bij nachtvlinders. Hij specialiseerde zich met name in de zogenaamde lichtmotten en grasmotten (Pylalidae en Crambidae). In de jaren 1950 heeft hij samen met Joop Kuchlein de Pylalidae en Crambidae van

Noordwest-Europa bestudeerd om een overzicht van deze families te maken. Er waren toen reeds plannen om ook op mondiaal niveau de Pylaloidea te bestuderen. Daartoe werd een breed literatuuronderzoek gestart met een onderlinge taakverdeling. Ook werd er, vaak in samenspraak, veel gedetermineerd, zoals bijvoorbeeld het door Houtman te Hoorn (West-Friesland) met de PD-lichtval verzameld materiaal (Kuchlein & Helmers 1963). Ger had contact met vele andere vlinderkenners in Nederland, zoals Barend J. Lempke (destijds dé autoriteit op Nederlands vlindergebied) en de kleurrijke Bob van Aartsen, voor wie hij de Pylalidae determineerde. Ook in het buitenland had hij goede contacten, zoals met microlepidopteraspecialist Lajos Vári, die vanaf 1948 in Johannesburg, Zuid Afrika, werkte en waar hij tot aan zijn dood mee bleef corresponderen.

Op 1 augustus 1999 werd Ger als honorair medewerker aangesteld in het Zoologisch Museum te Amsterdam in de collectie nachtvlinders. Onder de hoede van collectiebeheerder Willem Hogenes heeft hij de grote Indo-Australische collectie Crambidae zo goed en kwaad als dat mogelijk was tot op genus of soort gedetermineerd en gerangschikt.

Toch was het aan vlinders werken voor hem niet eenvoudig. Zijn vrouw Suus, die op 4 februari 2002 is overleden en waarmee Ger sinds 1949 was getrouwd, was helaas nogal allergisch voor de schubben en chemische stoffen die met zo'n vlindercollectie gepaard gaan. Ger kon thuis dus geen vlindercollectie hebben en moest zich na een museumbezoek altijd omkleden in de schuur en

daarna goed wassen. Daarom werd thuis een andere hobby favoriet: het verzamelen en fotograferen van mineralen. Ger gaf er ook regelmatig lezingen over door heel Nederland en publiceerde in allerlei tijdschriften. Fotografie was zijn andere hobby. Hij was bijzonder handig en behalve dat hij houten speelgoed voor de kinderen maakte, knutselde hij ook met camera's en lenzen, waarmee hij telkens weer andere en betere foto's kon maken. Ook op hoge leeftijd bleef hij met vlinders en fotografie bezig. Min of meer in opdracht van het Zoologisch Museum maakte hij foto's van de Indo-Australische Crambidae voor publicaties en een website. Daarbij werd hij geholpen door een team van jonge dames die hem in zijn huis in Purmerend hielpen met fotograferen en digitaliseren. Dit heeft hij bijna tot aan zijn dood volgehouden. In 2015 ging Gers gezondheid snel achteruit en werd hij opgenomen in het Jaap van Praaghuis in Purmerend, waar hij anderhalf jaar later is overleden.

Zijn werk aan de Crambidae wordt inmiddels door de Papua Insects Foundation voortgezet en afgemaakt om op een website (www.papua-insects.nl) gepresenteerd te worden, maar we zullen de samenwerking, de mooie verhalen en vooral ook de humor van Ger missen.

Dankwoord

Ik ben Ruud Helmers, zoon van Ger, en Joop Kuchlein dank verschuldigd voor het leveren van informatie over het leven en werken van Ger. Willem Hogenes wordt bedankt voor het doornemen en corrigeren van de tekst. Godard Tweehuysen wordt hartelijk bedankt voor het zoeken naar literatuur waar Ger aan heeft mee-gewerkt.

Publicatielijst

- De Vos R & Helmers G 2006. *Protolithosia roseivenata* transferred from Lithosiinae (Arctiidae) to Galleriinae (Pylalidae) and synonymized with *Ethopia roseilineata* (Insecta, Lepidoptera). *Aldrovandia* 2: 3-5.
- Helmerts G 1953. Mededelingen over 1951-1952 betreffende Lepidoptera (Geometridae en Pylalidae). *Entomologische Berichten* 14: 291-292.
- Helmerts G 1961. Mededelingen betreffende Nederlandse Lepidoptera. *Entomologische Berichten* 21: 110-112.
- Helmerts G 1965. Mededelingen betreffende Pylalidae (Lep.). *Entomologische Berichten* 25: 93-95.
- Kuchlein JH & Helmers G 1963. Faunistische en fenologische waarnemingen met betrekking tot microlepidoptera. In: *Fenologisch en faunistisch onderzoek over boomgaardinsecten. Verslagen van landbouwkundig Onderzoek, Plantenziektenkundige Dienst* 1963: 217-226.

1. Ger Helmers in zijn huis in Purmerend, ongeveer vijf jaar geleden. Foto: Miranda Francke

1. Ger Helmers at his home in Purmerend, approximately five years ago.

Summary

In memoriam Gerard Helmers (1920-2016)

On August 4th, 2016 Ger Helmers died in Purmerend, the Netherlands, at the age of 96. Although working his entire life at a bank, he was generally interested in nature. Ger was an amateur lepidopterist who specialized in Pyralidae and Crambidae. His network included lepidopterists in The

Netherlands, like Barend J. Lempke, Joop Kuchlein and Bob van Aartsen, and abroad, i.e. Lajos Vári in South Africa. In 1999 he became an associated researcher in the former Zoological Museum of Amsterdam, where he arranged the Indo-Australian Crambidae at genus level, and if possible, even at species level. Even at a respectable age he still continued with the study of Crambidae, which he photographed at home for publications and for a website.

His work is now continued by the Papua Insects Foundation and prepared for presenting on the website www.papua-insects.nl.

Rob de Vos
Naturalis Biodiversity Center
Postbus 9517
2300 RA Leiden
rob.devos@naturalis.nl

Harry van Oorschot, 20 januari 1933 - 28 september 2017

Op 28 september 2017 overleed Harry van Oorschot (figuur 1), 84 jaar oud. Het was een zelfgekozen einde. Zijn geestelijke gezondheid ging al langere tijd achteruit en de gedachte dat hij in een stoel zou zitten wegwijnen, was onverdraaglijk voor hem. Met hem verdwijnt een markante persoonlijkheid.

Geboren op 20 januari 1933 ontwikkelde hij al sinds zijn dertiende een grote hang naar vlinders. Hij kwam echter in het vulkaniseerbedrijf van zijn vader te werken en aan de vlinders kon alleen op vrije dagen en in de vakantie aandacht worden besteed. In de eerste helft of driekwart van de 20e eeuw was de aandacht van de amateurentomologen in Nederland vooral gericht op Nederland zelf, wat ongetwijfeld mede verband hield met beperkte reismogelijkheden. Voor de vlinders was de inventarisatie van de Nederlandse soorten van de zogenaamde Macrolepidoptera, die de honorair gastmedewerker van het Zoologisch Museum van de Universiteit van Amsterdam (ZMA), B.J. Lempke op zich had genomen, bepalend. De eerste aflevering van zijn Catalogus der Nederlandse Macrolepidoptera verscheen in 1936. Tot 1951 verschenen nog negen delen. Dit zorgde voor zo'n opleving, dat er van 1953 tot 1970 zestien supplementen verschenen. In dat klimaat is het opvallend, dat Harry, een amateur *pur sang*, al snel de Nederlandse vlinders te beperkt vond en zijn aandacht meer en meer op het buitenland richtte.

In 1950 werd Harry lid van de Nederlandse Entomologische Vereniging. In de vijftiger jaren werden de vergaderingen van de afdeling Noord-Holland & Utrecht gehouden in Hotel Krasnapolsky op de Dam in Amsterdam. Het was een serieuze *business*. Toen ik er zelf in 1959 bij kwam, ging het in mijn ogen vooral om geleerde heren die wat zeiden en aandachtige amateurs die toehoorden. Dat was vast een vertekend beeld, maar in 1959 viel het mij al op dat Harry, toen pas 26 jaar, al verhalen over dagvlinders buiten

Nederland ten gehore bracht. Harry's enthousiasme zorgde ervoor dat er zich rondom hem een groepje jonge amateurs verzamelde die ook belangstelling hadden voor de Europese fauna. In die tijd waren goede boeken schaars en het kostte best wat moeite om je in de materie in te werken. Daarom probeerde Harry de verschillende dagvlinderfamilies ook bij verschillende mensen 'onder te brengen'. Zijn eigen belangstelling ging vooral uit naar Lycaenidae en Nymphalidae.

Na verloop van tijd waren de Europese dagvlinders goed genoeg bekend in Harry's ogen en werd het tijd de blik te verruimen. Even was er een flirt met Marokko, maar tenslotte vond hij toch zijn definitieve bestemming in Turkije. Hij maakte talloze verzamelreizen door het hele land, steeds samen met andere verzamelaars en veelal ondersteund door de Uyttenboogaart-Eliassen Stichting. Aanvankelijk in het ZMA opgenomen en sinds de samenvoeging met Naturalis in Leiden, bezit Nederland daardoor een schitterende collectie vlinders uit dat gebied. Ook vanuit andere landen waren verzamelaars actief in Turkije. Met verschillende van hen werkte Harry samen en hij ging ook met sommigen van hen op reis. De samenwerking met twee Duitsers, Gerhard Hesselbarth en Sigbert Wagener, leidde tot de publicatie van een groot, driedelig, standaardwerk over de Turkse dagvlinders (Hesselbarth et al. 1995). Met de publicatie van dat grote werk kreeg hij weer wat meer ruimte (let wel, dit ging allemaal naast het dagelijkse werk dat hij deed in het vulkaniseerbedrijf dat hij van zijn vader had overgenomen) om zich aan bepaalde groepen te wijden. Daaruit resulteerde een hernieuwde belangstelling voor het moeilijke genus *Melitaea*. Samen met de Griek John G. Coutsis, die voor prachtige genitaaltekeningen zorgde, werkte Harry aan een monografie, die tenslotte in 2014 het licht zag.

Harry was ook in het buitenland geen

1. Harry van Oorschot, Amsterdam, 16 maart 2014. Foto: Raanya de Vos

onbekende en ging met name in België en Duitsland bij verschillende verzamelaars op bezoek. Het was geheel in de lijn van Harry's belangstelling dat hij de oprichtingsvergadering van de Societas Europaea Lepidopterologica meemaakte in Bonn in 1976. Maar binnenslands bleef hij ook actief. Van 1976 tot 1982 maakte hij als algemeen lid deel uit van het bestuur van de NEV. Het waren trouwens niet uitsluitend vlinders die zijn aandacht gevangen hielden. Wonend op een tweede etage in de Rietwijkerstraat in Amsterdam Oud-West was hij als een kind zo blij dat hij een grote tuin kon huren op het Bijenpark, een siertuinenpark aan de Baron Schimmelpenninck van der Ouweweg in Amsterdam-Osdorp. Met een vijver, hoogteverschillen en rotspartijen kon hij daar zijn ideeën over een landschapstuin botvieren. Prompt werd hij ook bestuurslid van de Amsterdamse Vereniging tot Bevordering van de Bijenteelt.